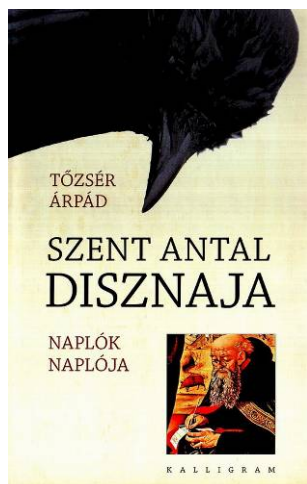

Korrajz önarcképpel

TÓZSÉR ÁRPÁD: SZENT ANTAL DISZNAJA

Kalligram Kiadó
Pozsony, 2008
222 oldal, 2400 Ft

Sajátos műfaj a napló: helye az irodalmi érvényű és a magánérdekű szövegek köztes terében jelölhető ki. Olykor kérdéses is: jogos és illő-e naplójegyzeteket közzétenni. Írók esetében az erkölcsi megfontolásokat jobbadán a teljes munkásságot övező tisztelet és kíváncsiság írja fölül. Utóbb pedig a napvilágot látott anyag jellege, színvonala, hatástörténete. Akár a gyónás és a konfesszió hagyományához közelít (mint Pilinszky jegyzetei), akár a glossza és a kisesszé igényével lép föl (mint Márai hagyatéka). Tózsér Árpád esetében szó sem lehet bizonytalanságról: a költőirodalmár maga rendezte sajtó alá 1992 és 1997 között írt följegyzéseit. Az alcím (*Naplók naplója*) és az azt magyarázó előszó arról is tájékoztat: valamelyest újraírt és újra szerkesztett, stílárisan *gondozott* korpusszal van dolgunk. Mégpedig nem is akármilyennel.

Az egykori naplók reflexív újraírása olyan egységes művet eredményezett, amelyben egy közéleti és irodalmi szempontból egyaránt fontos, változások sorát hozó (és elvető) időszak elevenedik meg. Pozsonyból „indulunk” 1992. január 1-jén, Pozsonyba „érkezünk” 1997. december 31-én.

A hat év egyéb helyszínei is izgalmat ígérnek: Budapest és Párizs, Debrecen és Komárom, Pécs és Tatabánya, Keszthely és Kolozsvár, Kecskemét és Kisoroszi – többek között. Úti és olvasmányélmények; egészségi problémák és személyes kapcsolatok; a bilingvizmus, a diglosszia, a nyelvváltás kérdésköre; az anyanyelv s általában a nyelv *ontológiája*; a kisebbségi lét dilemmái nemzet és nemzetiség összefüggésében; Közép-Európa rejtelmes létmódja; a cseh, a szlovák és a magyar nyelv (és kultúra) bonyolult szépségű viszonyrendszere: Tózsér elemi kérdéseket érint – s elemi elszánással igyekszik válaszokat találni. Eközben kulturális látókörét Berzsenyitől Derridáig, Krúdytól Holanig, Balassitól Grendelig terjeszti ki, aprólékosan értelmező módon, összefüggéseket kereső kitartással. Jellemző mód még Egerszegi Krisztina olimpiai sikere és Gadamer Hölderlin-olvasása között is talál lényegi rokonságot a naplóírói észjárás (145.).

Vonzóan akkurátusak Tózsér okfejtései, s megkapóak az aforisztikus összegzések is. Arról, hogy „a nyelvváltás habitusváltás” (75.), hogy léteznék valamiféle „sajátos közép-európai metanyelv” (75.) vagy hogy „többségi tudattal vagyunk kisebbségi létűek” (110.). A szerzői önérték végtelensége ezek fényében alighanem bocsánatos túlzás: „...általában csak arról támad eredeti gondolatom, amit olvasok. Amit élek, arról nagyon ritkán. Könyv-

ember vagyok, mint amilyen Jean Paul volt” (61–62.). De nem túlzás például az a definíció, amely alkotáslélektani nyomatékkal szól az irodalomról (voltaképpen a naplóírásról magáról is): „Az írás mint művészet valószínűleg nem is más, mint korokra visszanyúló intenzív emlékezet, virtuóz mnemotechnika plusz erős akarat” (177.).

Különösen emlékezetesek azok a szöveghelyek, amelyek az emberi élet végességével vetnek számot. „A halálról csak isten függvényében lehet szépen szólni” – olvasható már a 23. oldalon. A zárlat fájdalmasan önironikus varjúmetaforája pedig a születésről – mint „egzisztenciális debütálás”-ról (82.) – még egyértelműbben és végérvényesebben helyezi át a hangsúlyt a saját halál bensővé lényegített toposzára: „Én is egy urbanizálódott varjú vagyok. [...] A születésünk nem részünk, valahol a létezésünkön túl születünk: személyes élményünk nem fűződik hozzá, nem érezzük magunkénak. De a halálunk már a miénk: úgy halunk meg, ahogy élünk. / Urbánus varjúnak urbánus halál jár” (220.).

„Táblára írva nyakadba akasztjuk / történeted” – szól Pilinszky János ismert, *Trónfosztás* című kétsorososa. Tózsér Árpád – profán önitélet – maga akasztotta nyakába a történetét. Azt is, ami vele és körülötte s azt is, ami benne és általa esett meg. A kívül-belül megélt világról bátor nyíltság, nyers őszinteség vall a kötet lapjain; a naplóírás *szakszerűen intim* munkájában önérzet, öntudat és önirónia működik közre: szellem és szellemesség. A folytonos reflexiók és önreflexiók, majd az azokat is értelmezve újraíró jelenkori igyekezet eredménye, hogy a *Szent Antal disznaja* vázlatos korrajzként olvastatja magát, miközben óhatatlanul önarcképet is elénk tár. Ha az „életmásolás” (210.) alkalmi műfajjelölését nem vehetjük is szó szerint, kétségtelen: Tózsér olyan közegre, a nyelv olyan *lehetőségére* lőtt a naplóban, amely kiváltságosan alkalmas a szembesülésre és a szembesítésre – irodalommal, nyelvvel, élettel és halállal.

Az oldalak fogyatkozván az olvasóban mindegyre nő a reménység: lesz még a naplónak újabb naplója. S nem bánjuk, ha a szerző majd abban is „a gyengéivel tüntet” (127.) – ezeket a „gyengéket” még irigyelni is lehet.

Halmai Tamás